

C. J. Björklund

En sjungande rebell

Sjungande rebell med oroligt blod. Engelsk konstnär och författare, sabotör mot nazismen.

London. Inte långt från Paddington station ligger ett litet stenhus i hörnet av Westbourn terasse och Orsett terasse. Där bodde på sin tid landsflyktiga ryska revolutionärer: Alexander Herzen, Mikael Bakunin, N. A. Ogarew. England var landet som gav asylrätt åt dem som från olika länder flydde undan förföljelser från diktatur-regeringar: Peter Krapotkin, Errico Malatesta, Karl Marx, Lenin. London W. 2 just denna del av jättestaden är intressant. Inte endast för sitt Bakunin-hus. Här bor intressanta människor, inte så få konstnärer och författare och här träffar jag John Olday.

Hans liv är en ganska fantastisk historia om en människa, som växte upp under världskriget numro ett. Han var med om svältens, upprorens och revolutionernas år, som följde efter kriget. Därefter kom nederlagen, kontrarevolutionen, nazismen och som en given följd världskriget numro två.

När nazismen segrade i Tyskland hade Olday inte så liten praktik i illegalt arbete. Han är född i London år 1905, men i unga år sändes han till Tyskland, för att uppfostras. Modern var nämligen tyska, tillhörande en frisisk familj, rymde hemifrån, hamnade i London där hon gifte sig med en skotsk officer. Sonen John sattes i skola i Hamburg. Eftersom han hade tydliga tecknaranlag gick han även i konstskola.

- Jag började teckna när jag var två år gammal, säger han, enligt vad min mormor uppgett. De teckningar jag då gjorde var nog de bästa, med undantag förstås för mina mästerverk, tillägger han och skrattar ironiskt.

Men Olday har inte bara tecknat och målat, han har också skrivit en hel del, bland annat en bok som han kallar "*Kingdom of Rags*" (Trasornas riddare), utgiven av John Longs förlag i London, 1939. Men redan 1933 utkom i Hamburg boken "*Grauen*" (Ångest), med text och teckningar av författaren. 1943 publicerades i London "*March to Death*". Därefter följde "*The Life we Live, the Death we die*". 1949 utgav han "*Libidomania*". Texten i de senare verken är skrivna av unga engelska författare, men alla teckningarna är gjorda av Olday, som i sin tecknarstil alltmera synes utveckla sig mot surrealism.

"*The Social Leader*", en oavhängig demokratisk tidning, skrev i sin kritik av hans arbeten att "John Olday är en av de mest intressanta tecknare i England, men för lite känd, en sällsynt, ibland realistisk artist som ger uttryck åt en revolutionär politik. Han kan inte jämföras med någon annan tecknare än Low". Konstprofessorn Herbert Read har också gett honom goda vitsord.

Som ung lärde Olday känna den tyska Spartakusrörelsen, i vilken han blev medlem. Han tillhörde också SAJ = socialistiska arbetarungdomen och i det kommunistiska partiets Hamburgavdelning var han styrelsemedlem, men uteslöts på grund av sin opposition. Han förfäktade frihetliga idéer. Han har alltid varit diktaturens svurne fiende, som konstnär och människa finns för honom intet annat val. Han var inte stort mer än en skolpojke när han deltog i Spartakusrevolten mot Noskeismen. När Noskes trupper ryckte in i Hamburg stupade en arbetare bakom en

spartakistisk kulspruta. Olday övertog den döde arbetarens plats och fortsatte striden. Han blev tillfångatagen och hade säkerligen blivit skjuten om inte en av hans goda vänner från skolan, vilken var noskeist, hade upptäckt honom bland fångarna och räddat honom.

Under nazitiden i Tyskland tillhörde han en illegal grupp, som använde alla medel i kampen mot nazismen. En del av medlemmarna dödades, men Olday var en av dem som räddade livet, av en lycklig slump. Bland de metoder som användes i kampen mot nazidiktaturen kan nämnas att frimärkshäfte, tidtabeller och andra till synes oskyldiga trycksaker tillverkades och spreds i stora upplagor. Men inuti dessa trycksaker fanns teckningar och text som riktade sig mot nazismen. Till exempel: Hitler vill krig! Hitler kommer att förstöra Tyskland!

Gestapo jagade runt för att fånga upphovsmännen till denna propaganda och andra aktioner mot nazismen, men Olday blev aldrig fast. Han dolde sig som "tokig målare", vilken om kvällarna sjöng glada visor till gitarr på en restaurang där även nazister var gäster.

När det gäller kampen mot nazismen glömmar man ofta att det i Tyskland dock fanns en opposition som redan på ett mycket tidigt stadium bekämpade nazismen, hårt och hänsynslöst, och ville att man skulle tillgripa de medel som faktiskt arbetarrörelsen förfogade över för att stoppa nazismen. I dag vet man att hade det skett skulle andra världskriget förhindrats. I denna kamp mot nazismen deltog John Olday och under denna tid fick han tillfälle att i tyska fängelser begrunda riskerna att söka svänga om det tyska tänkesättet från romantiskt avguderi ifråga om nationalism och överhetsstat och auktoritetsdyrkan till självständigt tänkande och sinne för att Tyskland endast är en del av världen och inte alls kallad att härska över andra länder och folk utan att samarbeta till allas bästa i frihet och gemenskap.

Genom flykt till England räddade John Olday sitt liv. Men hans hustru Hilde Munte, mördades av nazisterna. I England inrollerades Olday i armén. Han dömdes för en förseelse och domaren sade: *"Mannen har ju rekord när det gäller aktioner mot nazismen"*. Han har ett oroligt blod i sin kropp, denne sjungande rebell och konstnär. Han känner livet från många sidor, vilket också framgår av att han arbetat som tidningspojke, tidningstecknare, professionell artist, författare, redaktör, diskare och mjölkbarassistent. Vidare har han organiserat underjordiska rörelser mot nazismen, varit sabotör och terrorist och främlingslegionär. I London medarbetade han bland annat i tidningen Freedom, som en gång grundades av Peter Krapotkin. Han skrev under namnet Michael Peterson. Marie Louise Berneri, vilkens fader, den italienske professorn och anarkisten mördades av bolsjevikerna under Spanienrevolutionen mot Francoiktaturen, hade uppfunnit namnet. Hon menade att Olday var lik Mikael (Bakunin) och son till Peter (Krapotkin), ett skämt blandat med en liten smula allvar.

I sina bruna randiga manchestersammetsbyxor och öppna skjorta utan krage ser Olday ganska enkel ut och hans sorgsna låga röst förlämnar honom just ingen pondus. Ibland deltar han i debatter och håller också ett och annat föredrag; i talarstolen liksom förvandlas han och kan bli fascinerande. Han talar om människor han mött: Stefan Zweig, Mehring, Gerhart Hauptman, Max Nettlau, Emma Goldman, Durutti, Charles Duff, Edo Fimmen, Erich Mühsam och hans fru Zenl.

Nu tänker John Olday förresten lämna London och resa till Cornwalls kust, för att få mera tid till att teckna och måla och skriva.